

Секційне засідання: Економіка, організація і управління
підприємствами, галузями, комплексами

Сіднєва Ж.К.

*к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Національного університету харчових технологій
м. Київ, Україна*

ЕФЕКТИВНИЙ РОЗВИТОК АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ – ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Інтеграція України у світовий економічний простір ставить нові вимоги до розвитку національної економіки, вимагає врахування сучасних тенденцій глобалізації товарних ринків. У цих умовах актуальним є формування такої моделі продовольчої безпеки, яка сприятиме забезпеченню країни безпечними та якісними продуктами харчування, стабільності вітчизняного виробництва продуктів харчування, обсяги якого достатні для забезпечення продовольчої незалежності держави.

Сутність продовольчої безпеки України розкривається у низці нормативно-законодавчих актів, в основу яких покладено загальносвітові підходи з урахуванням національних економічних можливостей. В проекті Закону України «Про продовольчу безпеку України», продовольча безпека трактується як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої держава гарантує фізичну й економічну доступність та якість життєво важливих продуктів харчування населенню згідно з науково обґрунтованими наборами продуктів харчування, підтримує стабільність продовольчого забезпечення населення та забезпечує продовольчу незалежність [1].

Проблема продовольчої безпеки є досить складною і багаторівневою, тому повинна розглядатися і вирішуватися на різних взаємопов'язаних ієрархічних

рівнях. Міжнародний рівень продовольчої безпеки відображає достатність продовольчого забезпечення для населення планети. Ця проблема і сьогодні залишається гострою. За різними оцінками, 13-15 % населення планети голодують або не мають повноцінного споживання харчових продуктів. На Всесвітньому форумі з проблем продовольства (1996 р., м. Рим) основною загрозою продовольчій безпеці світу і окремих країн вперше була визнана бідність, а не брак продовольства.

Стан продовольчої безпеки на державному рівні є важливою умовою збереження суверенітету країни, незалежності її внутрішньої та зовнішньої політики. Треба підкреслити, що підходи до вирішення продовольчої безпеки в розвинених країнах світу та тих, що розвиваються, мають суттєві відмінності. У розвинених країнах її вирішення має загальнодержавне значення, передбачає всебічний розвиток галузей національного агропромислового комплексу, підвищення соціальних стандартів та рівня життя населення. Наприклад, США і Франція мають 100 % самозабезпечення продовольством. Країни, що розвиваються використовують як власні можливості забезпечення населення продуктами харчування, так і різні види допомоги інших країн і міжнародних організацій.

Сьогодні в Україні стан продовольчої безпеки не в повній мірі відповідає рівню розвинених країн, що обумовлено недостатньою платоспроможністю населення та зростанням цін на продукти харчування. Але позитивні зрушення, які відбуваються останнім часом в галузях агропромислового комплексу, сприяли стабільному забезпеченню внутрішнього ринку харчовими продуктами та дали можливість нарощувати експортний потенціал. Так, за 2010-2012 рр. загальний приріст валової продукції сільського господарства становив 12,8 %, у харчовій промисловості – 4,5 %. Понад 80 % харчових продуктів, які споживають українці, вироблено в Україні, що згідно зі світовими нормативами є достатнім рівнем.

В основі формування раціону харчування лежить фізіологічна потреба людини в харчових речовинах та енергії, яка залежить від її віку, статі, маси

тіла, рівня енерговитрат, кліматичних, географічних умов проживання, національних традицій тощо У міжнародній статистиці добова енергетична цінність раціону вимірюється добовою калорійністю харчування. В Україні за калорійністю та якісним складом раціону харчування протягом останніх років подолано нижню межу енергетичної цінності добового душевого раціону харчування (2500 ккал), і далі цей показник продовжує зростати. У 2011 році він становив 2951 ккал, що на 18,1 % перевищує граничний критерій [2]. Ситуація, яка склалася з якістю харчування свідчить про неоптимальну і нестабільну його структуру, зокрема, скорочення білків тваринного походження, низьку забезпеченість вітамінами. І це при тому, що витрати на придбання продовольства ще значні. У 2011 р. частка витрат домогосподарств на продукти харчування становила 53,1 %.

Особливе значення має рівень споживання людиною основних продуктів харчування. Оптимальним вважається коли фактичне споживання продуктів харчування однією особою протягом року відповідає раціональній нормі споживання. Споживання м'яса і м'ясопродуктів; молока і молочних продуктів; риби і рибодуктів; плодів, ягід та винограду не відповідає раціональним нормам. У 2011 році фактичне споживання відставало від раціонального по молоку і молокопродуктах на 46 %, м'ясу і м'ясопродуктах – на 36 %, плодах, ягодах і винограду – на 41,5 %, рибі та рибодуктах – на 33 %. Лише за чотирма позиціями, а саме: «хліб і хлібопродукти», «картопля», «олія» та «цукор» фактичне споживання перевищувало раціональну норму. Проте, таке перевищення по зазначених групах продовольства, особливо хлібопродуктах та картоплі, є свідченням незбалансованості харчування населення, яке намагається забезпечити власні енергетичні потреби за рахунок економічно доступніших продуктів. Ситуація, яка склалася не може бути пояснена низькими обсягами виробництва харчових продуктів, адже рівень самозабезпечення досить високий.

Критерієм продовольчої незалежності і самозабезпеченості країни у світовій практиці служить рівень задоволення потреб в продовольстві за

рахунок власного виробництва не менше 80 % і не більше 30 % – за рахунок його імпорту [3, с. 80]. Отже, 75-80 % споживання основних видів харчових продуктів має припадати на вітчизняну продукцію.

В Україні останнім часом задоволення потреб населення в життєво важливих продуктах харчування, здійснюється переважно за рахунок продукції вітчизняного виробництва, окрім тих видів продовольства, які у країні не виробляються (какао, чай, пальмова та кокосова олії тощо). У загальному обсязі імпорту харчових продуктів у 2011 р. найбільшу питому вагу займали риба та рибопродукти; плоди, ягоди та виноград; олія рослинна (пальмова, кокосова). За цими видами продовольства частка імпорту в ємності внутрішнього ринку перевищує критичні 30 %. Зараз має місце тенденція зменшення імпортозалежності фактично по всіх видах продукції.

Слід відмітити, що внутрішній попит на олію соняшникову повністю задовольняється продукцією вітчизняного виробництва. Україна є світовим лідером з виробництва та експорту соняшникової олії, їй належить майже 25 % загальносвітового виробництва.

Частка імпорту риби і рибопродуктів у внутрішньому споживанні у 2011р. проти 2010 р. зменшилася на 4,9 відсоткових пункти, але це відбулося на фоні середньодушового зменшення споживання цієї продукції, обумовленого низьким платоспроможним попитом населення.

За період 2010-2011 рр. експорт продукції харчової і переробної промисловості зріс у 6,5, а імпорт – у 13,5 разів, що свідчить про значний потенціал внутрішнього ринку продовольства. Позитивним моментом стало зменшення частки імпорту у внутрішньому споживанні таких важливих харчових продуктів як м'ясо і м'ясопродукти на 5,5 та плодово-ягідної продукції на 3,0 відсоткових пункта, що відбулося в основному, внаслідок збільшення обсягів їх виробництва [4].

Таким чином, рівень продовольчої безпеки країни перебуває в прямій залежності від обсягів виробництва харчових продуктів, тобто, від розвитку галузей агропромислового комплексу, які забезпечують доступність харчових

продуктів. Тому формування продовольчої безпеки вимагає ефективного функціонування харчової промисловості та сільського господарства.

З метою недопущення на внутрішній ринок імпортої продукції з низькими споживчими якостями доцільно застосовувати деякі обмеження на його доступ. Необхідно проводити політику розумного протекціонізму по відношенню до вітчизняних виробників, шляхом впровадження захисних тарифних обмежень, спрямований на захист національного ринку від необґрунтованої кількості імпортої харчової продукції.

Забезпечення продовольчої безпеки країни потребує створення ефективного механізму інтеграції всіх сфер агропромислового комплексу (сільського господарства, харчової промисловості, торгівлі); вдосконалення ринкової інфраструктури; ефективної системи державної підтримки та регулювання аграрного ринку; підвищення технічної оснащеності підприємств; стимулювання впровадження сучасних інноваційних технологій виробництва; усунення цінових диспропорцій між сферами агропромислового комплексу; нарощування експортного потенціалу та покращення якості життя населення.

Література

1. Проект Закону України "Про продовольчу безпеку України" від 28.04.2011 р. № 8370-I. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.legati/kiev/ua/1p/dos/draft_llours/8098.htm
2. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України. Статистичний збірник /За ред. Власенко В.С. – К.: Державна служба статистики України. – 2012. – 55 с.
3. Купчак П.М. Харчова промисловість України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів. Монографія / За ред. док. ек. наук, проф. Л.В.Дейнеко. – К.: Рада по вивч. прод. сил України НАН України. – 2009. – 152с.
4. Україна в цифрах у 2011 році. Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України. – 2012. – 251 с.